

Токиогийн Гадаад Судлалын Их Сургууль
МУИС-ийн Гадаад хэл, соёлын сургууль

**Монгол орны газрын зураг
болон газар нутгийн нэрийн судалгааны
асуудлууд**

Эмхэтгэж хэвлүүлсэн:

**Фүтаки Хироши
Камимүра Акира
Э.Равдан
Л.Чулуунбаатар**

МУИС пресс хэвлэлийн газар

Улаанбаатар
2012

DDC
526
M-692

**Монгол орны газрын зураг болон газар нутгийн
нэрийн судалгааны асуудлууд**

Эмхэтгэж хэвлүүлсэн:

Фүтаки Хироши
Камимүра Акира
Э.Равдан
Л.Чулуунбаатар

Хуудасны формат: А4
Хэвлэлийн хуудас: 17хх.
Хэвлэсэн он, сар, өдөр: 2012.10.10
Хэвлэсэн газар: МУИС пресс хэвлэлийн газар
Хэвлэсэн үйлдвэр: “Удам соёл” ХХК

©Фүтаки Хироши, Камимүра Акира, Э.Равдан, Л.Чулуунбаатар 2012

ISBN 978-99962-72-59-2

ӨМНӨТГӨЛ

Монголын түүх, соёлын судлалд газрын зураг маш чухал материал болдог нь мэдээжийн хэрэг бөгөөд Юан улсын үед зурсан дэлхий дахины зургаас эхлээд 1733 онд Галданцэрэн хааны өөрөө зурсан Зүүнгар хаант улсын зураг (Ренат (Renat) -ийн зураг), Германы их эрдэмтэн проф. В.Хайсиг (W. Heissig) -ийн хэвлүүлсэн Чин улсын үеийн чуулган, хошуудын зураг хүртэл олон төрлийн газрын зурагт судлаачид анхаарлаа хандуулж, ашигласаар иржээ.

Берлин дахь Герман Улсын номын сангийн хөмрөгт хадгалагдаж байгаа 180 гаруй зургийн бүртгэлийг аль хэдий нь 1961 онд проф. К.Сагастер (K.Sagaster) дуусгаж нийтэлсэн агаад эдгээр газрын зурагт тэмдэглэгдсэн бүх газрын нэрийн хэлхээсийг эрдэмтэн М.Халтод (M.Haltod) хэвлүүлснээр Чин улсын үеийн газрын зургийн талаархи мэдээлэл харьцангуй элбэг байдаг. Берлин дахь монголын газрын зургийн цуглуулга нь вэб хуудсанд (<http://crossasia.org/digital/mongolische-karten/>) орсон тул хэн ч гэсэн чөлөөтэй үзэж, хэрэглэж болдог нь үнэхээр сайшаалтай хэрэг юм.

Камимүра Акира (Kamimura, Akira) бид хоёр Токиогийн Гадаад Судлалын Их Сургуулиас хэрэгжүүлж байсан “*the 21st Century Centre of Excellence Programm ‘the Centre for Documentation & Area-Transcultural Studies’*” хэмээх төслийн хүрээнд *Landscapes Reflected in Old Mongolian Maps* номыг 2005 онд Токиод хэвлүүлсэн. Энэхүү судалгааны номд ТГСИС-ийн номын санд хадгалагдаж байгаа газрын зураг, нутгийн цэсийг фото зургийн хэлбэрээр оруулснаас гадна эдгээр материалыг судалсан өгүүлүүдийг бас нийтэлсэн билээ. Тус номд орсон бүх газрын зургийг вэб хуудсанд (<http://mongol.tufs.ac.jp/landmaps/>) үзэж болохоос гадна, хэрэгцээтэй газрын зураг болон газрын нэрийг хайж олоход ихээхэн дөхөм болгосон юм.

Дээрхи төслийн үргэлжлэлээр Камимүра (Kamimura) абугай Японы Тоёта сангийн дэмжлэгээр “*Landscapes Represented by Nomads: Preservation, Utilization, and Transmission of Old Mongolian Map Manuscripts by Digitizing the Images, Compiling a Database, and Creating a Website (2009-2011)*” хэмээх төсөл болон миний бие Японы Боловсрол, Шинжлэх ухааны Яамнаас баталсан төсөл (*A History of Mongolian Conceptions of Landscapes --- A Study of Old Manuscript Maps*)-ийг тус тус хэрэгжүүлж ирэв.

Энэ хоёр төслийн хүрээнд 2011 оны 8 дугаар сард Улаанбаатар хотод “*International Academic Workshop: Tradition of Manuscript Maps in Mongolia under Qing Rule and the Bogd Khaan --- Cartography and Onomastics*” хэмээх эрдэм шинжилгээний бага хурлыг Монгол Улсын Их Сургуулийн Нэр судлалын төв (захирал нь проф. доктор Э. Равдан) –тэй хамт зохион байгуулсан билээ.

Тус эрдэм шинжилгээний хуралд тавьсан илтгэлүүдэд тулгуурлан, зарим судлаачдын өгүүллүүдийг нэмэн оруулж нэгэн боть болгон эмхэтгэн боловсруулж монголын газрын зураг болон газар нутгийн нэр сонирхон судалдаг уншигч авгай нарын оюуны мэлмийд толилуулж байна.

Хурлыг зохион байгуулахад дэмжлэг үзүүлсэн Япон улсын Элчин сайдын яам, Монгол Улсын Их Сургуулийн Монгол хэл соёлын сургууль, Гадаад хэл соёлын сургууль, Монгол улсын Шинжлэх Ухааны Академийн Түүхийн хүрээлэн зэрэг байгууллагад чин сэтгэлийн талархлаа илэрхийлье.

2012 оны 10 сарын 1

Токиогийн Гадаад Судлалын
Их Сургуулийн профессор
Фүтаки Хироши

Гарчиг

Тэргүүн бүлэг. Зураг зүй

1. **Камимүра Акира**, Монголын хошуу нутгийн зургийн зураг зүйн хувьсал ба Чин улсын Монгол захиргаа 1
2. **М.Саандар**, Монголын түүхийн болон орчин үеийн газрын зургийг харьцуулсан судалгааны зарим үр дүнгээс 17
3. **Ц. Шагдарсүрэн**, Монголчуудын газрын зургийн уламжлал, түүнийг судалсан тойм, үр дүн 27

Дэд бүлэг. Газрын зураг

4. **Э.Равдан**, Эртний болон дундад эртний Монгол гүрний нутаг дэвсгэр, газар зүйн биетүүдийн нэр, дэлхийн болон бүс нутгийн газрын зурагт туссан тоймоос 49
5. **Л.Алтанзаяа**, Монголын зарим тамгатай хутагтын шавь нарын нутгийн зургийн асуудалд 63
6. **Ш.Сонинбаяр**, Боржигин сэцэн вангийн хошууны газар нутаг 75
7. **Г.Энхбат**, Музейн цуглуулга дахь газрын зургийн төрөл зүйл нь түүх, соёлын дурсгал болох нь 83
8. **О.Молчанова**, The territory of southern Siberia and its peoples on the medieval maps 87
9. **Фүтаки Хироши**, Японы судлаач, цэргийн хүний үлдээсэн ХХ зууны эхний Ар монголын зүүн хэсгийн газарзүйн тухай мэдээлэл 97

Гутгаар бүлэг. Газар нутгийн нэрийн судалгаа

10. **Ж.Нарангарав**, Манж, Богд хаант Монгол улсын үеийн газар нутгийн зурагт газар зүйн биетийг тэмдэглэсэн нь 107
11. **Yao Kecheng (姚克成)**, 从地名变化析乌海市发展 115
12. **Б.Мөнх**, Жангар туульд дүрслэгдсэн “Бумбын орон”, түүний хөрш зэргэлдээ орших улс гүрнүүдийн газар зүйн байршилын түүхэн үндэс 123
13. **Л.Чулуунбаатар**, Монгол орны газар нутгийн төвд нэрийн тухай 131

Профессор Камимүра Акира
Токиогийн Гадаад Судлалын Их Сургуулийн судлаач
kamimura.akira@tufs.ac.jp

Доктор М.Саандар
МонМЭП ХХК-ийн захирал
msaandar@mongol.net

Доктор профессор Ц. Шагдарсүрэн
МУИС-ийн МХСС-ийн профессор
Shandastu@yahoo.com

Доктор профессор Л.Алтанзаяа
Монгол Улсын Боловсролын Их Сургуулийн профессор
altan_zaya@yahoo.com

Доктор Ш.Сонинбаяр
Шашины Дээд Сургуулийн захирал

Г.Энхбат
Соёлын өвийн төвийн захирал
enkhbat@monherritage.mn

Профессор Фүтаки Хироши
Токиогийн Гадаад Судлалын Их Сургуулийн профессор
hfutaki@tufs.ac.jp

Доктор, профессор Э.Равдан
МУИС-ийн ГХСС-ийн профессор
ravdan2000@yahoo.com

Ж.Нарангарав
МУИС-ийн ГГФ-ийн багш
ng.narangarav@yahoo.com

Yao Kecheng
Бээжингийн их сургуулийн профессор
yaokecheng@pku.edu.cn

Профессор Б.Мөнх
БНХАУ-ын Шинжааны Багшийн Их Сургуулийн
Хэл Уранзохиолын салбарын профессор багш

Доктор, профессор Л.Чулуунбаатар,
МУИС-ийн МХСС-ийн профессор
oynavral@yahoo.com

O.Molchanova,
molchan@univ.szczecin.pl